

Яцканич Н. М.

Ужгородський національний університет

ТРУДНОЩІ В ОПАНУВАННІ ФОНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено питанню фонетичної компетенції, а саме подоланню труднощів в процесі оволодіння фонологічною системою французької мови. Усне мовлення є основним компонентом спілкування. Чітка й правильна вимова, беззаперечно, вважається важливою складовою частиною ефективної іншомовної комунікації.

Навчання іноземній мові вимагає всебічного опанування всіх аспектів цієї дисципліни, а саме глибоких знань з лексикології, фонетики, граматики та історії мови. Завдання педагогів передусім полягає в тому, що вони повинні не тільки досконало володіти вищезазначеними елементами, але й вміти ефективно навчати їх засвоєнню наступні покоління, щоденно демонструючи глибокі знання з власного предмета.

Мета нашої наукової публікації полягала насамперед у тому, щоби спробувати допомогти викладачам французької мови запровадити чіткі та конструктивні заходи щодо полегшення процесу навчання коректній французькій вимові студентів українських ВНЗ. Основні дослідження праці були зосереджені на тих групах здобувачів вищої освіти, які розпочинають опановувати французьку мову, оскільки саме такі спостереження дають змогу чітко виокремити перелік фонетичних труднощів, що виникають під час знайомства зі звуковою системою, та класифікувати їх залежно від частоти виникнення.

Проблемне питання якісного вивчення фонетики іноземної мови цікавить не тільки педагогів, але й цілу низку науковців у всьому світі. Ми погоджуємося з тим, що воно варте уваги та детальних досліджень, оскільки має на меті скерувати викладачів-практиків у розпізнанні «джерел» помилок та розробленні ефективних заходів для їх коригування.

На основі особистих спостережень впродовж педагогічної діяльності та власного досвіду ми не тільки встановили перелік фонологічних труднощів, які виникають під час опанування іноземної мови, але й з'ясували причину їх появи; розглянули та проаналізували типові помилки здобувачів вищої освіти в процесі вивчення фонетики французької. Найважчими для запам'ятовування та відтворення, на нашу думку, виявилися такі явища, як назальні голосні, дифтонги та трифтонги, півголосні, німі кінцеві приголосні та "h" придиховий на початку слів. Ми констатували, що більшість помилок під час опанування звукової системи виникає через відсутність аналогічних звуків у рідній мові або першій іноземній.

Ключові слова: іноземна мова (ІМ), французька мова (ФМ), друга іноземна мова (французька) (ДІМ (франц.)), фонетика ФМ, опанування фонологічної компетенції, елементи звукової системи.

Постановка проблеми. Навчання іноземній мові (ІМ) вимагає всебічного опанування всіх аспектів цієї дисципліни, а саме глибоких знань з лексикології, фонетики, граматики та історії мови. Завдання викладачів передусім полягає в тому, що вони повинні не тільки досконало володіти вищезазначеними елементами, але й вміти ефективно навчати їх засвоєнню наступні покоління, щоденно демонструючи глибокі знання з власного предмета.

Чітка й правильна вимова, беззаперечно, вважається важливою складовою частиною ефективної іншомовної комунікації. Усне мовлення є основним компонентом спілкування, тоді

як неправильна вимова перешкоджає взаєморозумінню між співрозмовниками.

Задля покращення методики викладання французької мови (ФМ) щорічно здійснюється значна кількість досліджень. Сьогодні існує чималий перелік підручників та наукових доробок, які чітко змальовують різні ефективні методи вивчення всіх її аспектів. Проте, на жаль, недостатня кількість праць акцентує свою увагу саме на труднощах у процесі опанування фонетики ФМ, її звукової системи. Більшість методичних видань з дисципліни «Друга іноземна мова» (ДІМ) не пропонують чітких стратегій або вказівок щодо корекції помилок у вимові. Вони нівелюють можливі

складні моменти та артикуляційні інтерференції, які провокують звуки ФМ у студентів, рідна мова яких належить до кардинально іншої фонологічної системи. Незважаючи на той факт, що фонетика є важливою складовою частиною в процесі опанування будь-якої мови, її пріоритетна роль тривалий час нехтувалася в методиці викладання/вивчення ІМ, яка, будучи педагогічною наукою, більше висвітлювала різноманітність методів, технік та підходів у навчанні.

Проблемне питання якісного вивчення звукової системи ФМ цікавить не тільки педагогів, але й цілу низку науковців у всьому світі. Ми погоджуємося з тим, що воно варте прицільної уваги та детальних досліджень, оскільки має на меті допомогти викладачам-практикам розпізнати «джерела» помилок та встановити низку ефективних заходів для їх виправлення. З власних спостережень можемо відзначити, що студенти, як правило, хибно відтворюють звуки ІМ тому, що нечітко їх засвоїли на початковому етапі навчання. Отже, слід «тренувати слух», а інколи за потреби вміння перевчатися.

Автор наукової публікації впродовж своєї педагогічної діяльності у ВНЗ України працює в різних академічних групах. Деякі слухачі поглиблюють знання з ФМ як основної іноземної, а інші вперше знайомляться з нею на заняттях з дисципліни «Друга іноземна мова (французька)» (ДІМ (франц.)). Основні дослідження нашої праці зосереджені на тих групах слухачів, які розпочинають вивчати мову, оскільки саме такі спостереження дають змогу чітко виокремити перелік фонетичних труднощів, що виникають під час опанування звукової системи, та класифікувати їх залежно від частоти виникнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка навчання другій іноземній мові в середній і вищій школі простежується в роботах А. О. Анісімової, М. В. Баришнікова, Г. В. Давиденко, Б. А. Лапідуса, Б. М. Маруневич, В. В. Сафонової, Н. С. Форкун, С. П. Шатілова. Значний внесок у дослідження французької фонетики та методики її викладання здійснили наші сучасники, зокрема М. Я. Дем'яненко, Е. М. Андрієвська, Б. І. Мороз. Проте, незважаючи на наявність великої кількості науково-педагогічних та методичних праць, питання викладання ФМ як другої іноземної потребує додаткових ґрунтовних досліджень, а досить сильна школа викладу фонетики, відображена в українських підручниках, демонструє низку невирішених проблем, отже, можливостей для вдосконалення наявних методик.

Безперечно, викладання першої та другої іноземних мов у методичному аспекті помітно різ-

ниться. Особливістю мовного досвіду здобувачів вищої освіти під час вивчення ФМ як другої іноземної є той факт, що в їхній свідомості починають взаємодіяти три мовні механізми (рідної мови, першої іноземної мови та французької як другої іноземної). Зрозумілим є той факт, що знання, навички та вміння рідної мови є сформованими, знання першої іноземної мови перебувають на етапі вдосконалення, а ДІМ (франц.) – на етапі становлення [3, с. 104].

Під час опанування іншомовної мовленнєвої діяльності слухачі, як правило, використовують власні знання про систему рідної мови. Результати такого перенесення можуть бути як позитивними, так і негативними [5, с. 58; 7, с. 71]. Якщо в першому випадку вони сприяють прискоренню процесу оволодіння мовою, то в другому вони дещо ускладнюють його, оскільки системи рідної та іноземної мов, наявні мовні та мовленнєві вміння й навички не співпадають з мовою, що вивчається. Таке явище називається інтерференцією. В процесі ж вивчення ДІМ проявляється перенесення в двох аспектах (позитивне/негативне) і в двох напрямках (з рідної та першої іноземної мови). Як наслідок, слухачі мимовільно порівнюють дві мови, знаходять подібності, отже, оволодіння ДІМ відбувається швидше, ніж вивчення першої ІМ, але явище інтерференції проявляється більш помітно [5, с. 58].

Процес перенесення (позитивний, негативний) проявляється на всіх рівнях мови (фонологічному, лексичному, граматичному (морфологічному, синтаксичному)) на прикладі як знань, так і загальних навчальних умінь (порівняння, спостереження, аналіз, виконання дій за інструкцією, за зразком, робота в парах, в групі) і спеціальних умінь, типових для оволодіння іноземної мови, таких як робота з двомовними словниками, розуміння нових слів з використанням контекстуальної і мовної здогадки, наочності; робота з граматичними таблицями, пошук інформації в соціокультурному коментарі [7, с. 71].

Беззаперечним є факт того, що вивчення ДІМ (франц.) буде більш ефективним, якщо активно використовувати знання, набуті саме з основної ІМ. Задля цього доцільно використовувати контрастивний метод порівняння (метод зіставлення), адже головним його предметом є дослідження структури мови в її подібностях та відмінностях [4, с. 367–368].

Зазвичай другу іноземну мову опанувати легше, ніж першу [2, с. 27]. З досвіду вивчення першої ІМ (англійської або німецької) здобувачі вже

знають алгоритм її опанування, мають свою стратегію запам'ятовування, яку можуть ефективно застосовувати під час оволодіння ДІМ (франц.).

Постановка завдання. Метою статті є спроба допомогти викладачам ФМ (а саме тим, які навчають ДІМ) запровадити чіткі та конструктивні заходи щодо полегшення процесу навчання французькій вимові студентів українських ВНЗ. Автор має на меті не тільки встановити перелік звукових явищ ФМ, які викликають непорозуміння під час вивчення ІМ, але й з'ясувати причину їх виникнення; розглянути та проаналізувати типові помилки в процесі опанування фонетики ФМ, адже коректна вимова – це початковий та найважливіший етап у вивченні мови, а коли студенти неправильно відтворюють звуки ІМ, то й спілкування перебуває під загрозою, оскільки зміст повідомлень, як правило, спотворюється або взагалі втрачається. Якщо ж не вжити вчасно належних заходів щодо виправлення помилок у початківців, то вони, як засвідчує практика, ніколи не розмовлятимуть коректною ІМ.

Виклад основного матеріалу. Основна мета дисципліни «Друга іноземна мова (французька)» на факультеті туризму та міжнародних комунікацій (МК) Ужгородського національного університету (УжНУ) полягає в тому, щоб навчити іншомовному міжкультурному спілкуванню в типових комунікаційних сферах та ситуаціях, що є важливими для студентів, і в межах передбаченої програмою тематики. Досягнення цієї мети забезпечується формуванням і розвитком міжкультурної компетенції, яка містить такі компоненти, як мовна, мовленнєва, лінгвосоціокультурна та комунікативно-професійна компетенції.

Саме мовна компетенція передбачає засвоєння фонетичного, граматичного та лексичного матеріалу в межах передбаченої програмою тематики, необхідної для реалізації комунікативного наміру у відповідних сферах і ситуаціях спілкування, розвитку вмін та навичок читання адаптованих та оригінальних текстів, здатності точно й адекватно розуміти зміст повідомлень.

Вивчення дисципліни «ДІМ (франц.)» на факультеті туризму та МК УжНУ триває 4 семестри, що складає загалом 420 годин (14 кредитів). Для опанування ввідного фонетичного курсу відведено 6 практичних годин та 8 годин самостійної роботи студентів. Ми змушені констатувати той факт, що досконало вивчити весь перелік звукових явищ, якісно та ефективно їх відпрацювати за цих умов неможливо. Саме цей момент спонукав нас до написання наукової публікації, яка має на

меті допомогти викладачам України заощадити дорогоцінний час та зацентувати свою увагу на найкритичніших елементах під час вивчання цього аспекту.

Отже, базуючись на власній педагогічній практиці, спробуємо встановити перелік звукових явищ ФМ, які виявляються найважчими для українських студентів.

Типовими в процесі навчання є помилки у вимові як голосних, так і приголосних. Як правило, більшість студентів-початківців неправильно наголошують французькі слова, оскільки ототожнюють їх зі співзвучними в рідній або іншій іноземній мові (*Paris, parents, hôtel*). Трапляються непоодинокі випадки, коли вони вимовляють «неіснуючі» у слові звуки, що зумовлено їх схожістю в багатьох мовах (*ré(s)publique, touris(z)me, é(s)tablisement*).

Змушені констатувати той факт, що труднощі у процесі опанування фонетики виникають вже зі знайомства з монофтонгами (як голосними, так і приголосними звуками ФМ). На початковому рівні опанування дисципліни «ДІМ (франц.)» студенти, які вивчають англійську мову як основну іноземну, неправильно відтворюють слова, що містять голосні “a”, “o”, “u” та “i», і таке явище досить важко піддається корекції. Зокрема, майже всі слова, що містять *редукований “e”*, викликають низку труднощів, оскільки його помилково вимовляють як англійський звук, вважаючи їх ідентичними. Проте згодом студенти засвоюють, що французька літера “e” може мати декілька варіантів звучання (відтворення), що залежить від її місцезнаходження у слові та наявності (або відсутності) наголосу (*accent*). Автор наукової публікації має власний підхід до роз'яснення цього фонетичного явища, а саме наочну презентацію іменника “*élève*” з ілюстрацією транскрипції, яка чітко демонструє, що вимова графеми “e” у трьох випадках кардинально різниться.

Наша особлива увага під час навчання фонетиці ФМ приділяється вивченню дифтонгів та трифтонгів. Багаторічні спостереження виявили, що майже всі буквосполучення викликають непорозуміння у студентів (“ai”, “au”, “eau”, “eu”, “oeu”, “ou”, “oi”), що «змушує» їх продукувати помилки в процесі усного мовлення. Для полегшення процесу запам'ятовування і, як наслідок, правильного відтворення хотіли запропонувати для наочної презентації перелік слів, які мають подібне звучання в українській мові, оскільки базуються на транслітерації та дають змогу чітко відслідкувати вимову того чи іншого дифтонга/

трифтонга ФМ: *chaise longue, eau de Cologne, chef d'oeuvre, haute couture, comme il faut.*

Одним з найважчих фонетичних явищ для слухачів українських ВНЗ є назалізація голосних, які, як правило, хибно відтворюються як неносові звуки або взагалі нехтуються. Це відбувається тому, що це явище відсутнє в українській фонетичній системі (та/або фонетичній системі основної ІМ). Студенти, керуючись правилом «приголосні в кінці слів не вимовляються», забувають про те, що існує їх чіткий перелік, а графеми “m” та “n”, які надають голосним назалізацію, до нього не належать. Явище носових голосних стає ще більш незрозумілим, коли йдеться про «відсутність» або «зникнення» назалізації. Для чіткого роз’яснення цього явища ми б радили занотувати прості слова ФМ (що містять графеми “m” та “n”), а після озвучення правила про назалізацію запропонувати їм виконати тренувальну вправу, здійснивши розподіл поданого переліку на три відповідні групи (наявність/відсутність/зникнення носових голосних): *on, en, an, dans, vent, rang, Jean, grand, âne, année, Jeanne, homme, femme, dame, donne, ukrainienne.*

Змушені з прикрістю відзначити те, що труднощі виникають під час вивчення та відтворення низки приголосних звуків ФМ. Складність цього явища полягає в тому, що одна фонема може бути представлена різними літерами або навіть буквосполученнями. Вважаємо за доцільне порадити на початковому рівні знайомства з фонетикою проінформувати студентів про те, що певні звуки залежно від місцезнаходження літери та наступного голосного можуть передаватися різними графемами. Наприклад, звук [k] – *café, accord, action, sec, quai, kilo*; звук [ŋ] – *signe, Espagne*; звук [f] – *France, photo*; звук [s] – *sur, poisson, os, science, centre, français, action*; звук [ʃ] – *chic, acheter*; звук [z] – *gaz, résultat*; звук [g] – *gare, bagage, vogue, grenouille*; звук [ʒ] – *je, bagage, géant, ange, nager.*

Напівголосні фонemi ФМ викликають не менше непорозуміння (звук [j] – *hier, crayon, ail, oeil*; звук [ɥ] – *hui, nuage, lui, muet*; звук [w] – *oui, moi, weekend*). В такій ситуації буде доцільним не тільки чітко й конструктивно роз’яснення цього явища в супроводі низки тренувальних вправ, але й пошук слів, що містять зазначені звуки, у словнику, вивчення прислів’їв, приказок та віршів.

Багаторічні спостереження процесу вивчення фонетики ФМ дають нам змогу констатувати, що найважчим для сприйняття студентами виявляється поняття «німих звуків» ФМ. Правила читання наголошують на тому, що кінцеві приголосні “-s”

“-d”, “-t”, “-z”, “-x”, “-r” не вимовляють, як “-h-” на початку слів. Майже всі слухачі впродовж тривалого часу намагаються відтворити всі літери в слові (за зразком англійської та німецької мов). Викладачі ФМ повинні акцентувати увагу аудиторії, пояснюючи вимоги до коректної вимови. Проте цей момент може «затмарити» перелік слів, які є винятками з правил, де кінцеві приголосні чітко звучать: *tous, se(p)t, six, (h)uit, dix, riz*. Щодо корекції найбільш типової помилки у вимові кінцевого приголосного “s” радимо наголосити на тому, що ця літера не вимовляється, а ознака множини визначається детермінативами (неозначений та означений артикли, вказівні та присвійні прикметники), які обов’язково супроводжують іменник та вказують на його рід, число та приналежність (*un billet-des billets, le billet-les billets, mon billet-mes billets, ce billet-ces billets*).

Наступні фонетичні явища, варті нашої уваги, – це поняття наголосу, інтонації та ритмічної групи, оскільки майже всі студенти, помилково ототожнюючи англійські та французькі слова, неправильно їх наголошують (*tourisme, famille, monument*). Низка труднощів виникає під час вивчення явищ елізії (*l(e)‘hôtel, l(e)‘hébergement, j(e)‘aimerais*), зв’язування (*les(z)universités, six(z) heures*) та найважчого для сприйняття, згідно з нашими спостереженнями, зчеплення (*neuf(v) heures, grand(t)ami*). Зокрема, студенти мають звичку плутати слова, які є омофонами, а часом й омографами (якщо не брати до уваги наявність наголосу), такі як прийменник напрямку та дієслово «мати» в 3-й особі однини теперішнього часу (*à/a*); прийменник “sur” та прикметник “sûr”. Для подолання непорозуміння щодо цих елементів ми б порадили за необхідності надавати чіткі й лаконічні вказівки щодо розпізнавання двох «однакових» на перший погляд мовних одиниць. Автор публікації вже з початкового рівня оволодіння ФМ навчає будувати прості короткі речення, що допомагає слухачам легко відслідковувати основні правила синтаксису, щоразу на заняттях наголошує на тому, що французьке речення має прямий порядок слів, всі члени речення мають своє конкретне місцезнаходження, а вимова підпорядковується чітким правилам, тому звільняє словники від транскрипції.

Відзначимо приємний момент: під час навчання фонетиці ФМ майже не виникає помилок у вивченні та відтворенні приголосних [p], [t], [b], [d], [m]/[n] (окрім випадків, коли вони надають назалізацію), [ŋ] (оскільки є звуком англійської фонетичної системи), [v], [l] та [ʁ] (звісно,

після засвоєння того моменту, що французьке “r” є увулярним або дрижачим).

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи все вищевикладене, ми можемо зробити висновок щодо найвиразніших елементів звукової системи ФМ, які викликають непорозуміння в українського студентства. Найважчими для запам’ятовування виявилися такі фонетичні явища, як назальні (носові) голосні, дифтонги та трифтонги, півголосні, німі кінцеві приголосні та “h” придиховий на початку слів. Радимо кожному педагогу встановити власний перелік «труднощів» і, керуючись ним, розробити чіткі індивідуальні вказівки, завдання, тренувальні вправи задля їх подолання. Така кропітка праця не пройде даремно. Впевнено можемо стверджувати, що студенти, відчувши особистісний підхід викладача, працюють наполегливіше, стають більш допитливими та вмотивованими, використовуючи для закріплення власні навчальні стратегії.

Вищезазначені спостереження дають нам змогу констатувати, що більшість помилок під час опанування звукової системи ФМ виникає через відсутність аналогічних звуків у рідній мові (або основній іноземній) та наявність відмінностей між структурами мов (української, англійської,

німецької тощо). Проте, на нашу думку, найбільш вагомим елементом є психологічні перешкоди, які спричинені притаманною ФМ складністю. Вміння педагога розпізнати, яка саме причина стоїть на заваді коректній вимові звуків та «змушує» продукувати помилки, вважається ключовим у вирішенні зазначених проблем, оскільки допомагає скоригувати фонологічні невідповідності залежно від їх походження.

Результати нашого дослідження можуть бути корисними викладачам ФМ у процесі пошуку власних методів виявлення та подолання можливих фонетичних труднощів у слухачів, які допоможуть їм оволодіти коректною французькою вимовою.

Задля покращення рівня знань студентів та полегшення процесу навчання автор статті прагне продовжити власні спостереження щодо опанування фонологічної системи ФМ. На нашу думку, логічним завершенням публікації є власна розробка навчальних матеріалів для укладення ефективного методичного забезпечення дисципліни «ДІМ (франц.)» задля організації практичної та самостійної роботи студентів денної та заочної форм навчання спеціальності «Туризм» ДВНЗ «УжНУ».

Список літератури:

1. Андрієвська Е. М., Дем’яненко М. Я. Сучасна французька вимова. Теорія і практика : навчальний посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 225 с.
2. Барышников Н. В. Французский язык как второй иностранный в средней школе и особенности его преподавания. *ИЯШ*. 1998. № 5 27 с.
3. Жовтук Н. П. Психолінгвістичні аспекти формування лексичної компетентності у процесі навчання англійської мови після німецької. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. 2012. № 3. С. 101–106.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. 2-ге вид. випр. і доп. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 464 с.
5. Лобачук І. М. Теоретико-методичні аспекти викладання другої іноземної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. Вип. 40. С. 56–60.
6. Насонова Н. А. Передача інформації в процесі вивчення іноземної мови. *Збірник матеріалів науково-методичної конференції (21–22 травня 2002 р.)*. Т. 2. Вінниця : Універсам – Вінниця, 2002. С. 241–243.
7. Ружин К. М. Реалізація зіставного підходу при вивченні другої іноземної мови в загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 3 (16). С. 69–74.
8. Ручка М. І., Іскра О. В. Використання набутих знань раніше вивчених мов при навчанні французької мови як другої іноземної. *Рідна школа*. 2005. № 5. С. 65–66.

Yatskanych N. M. DIFFICULTIES IN MASTERING FRENCH PHONOLOGICAL SYSTEM

The article is devoted to the issue of phonetic competence, specifically – problems solution in the process of mastering the phonological system of the French language. Oral speech is a major element of communication. Clear and correct pronunciation is undoubtedly considered as an important part of successful foreign language communication.

Learning a foreign language requires a comprehensive mastery of all aspects of the discipline: profound knowledge of lexicology, phonetics, grammar and history of the language. The teachers’ role, first of all, is to be qualified and be able to render the knowledge to future generation and demonstrate profound awareness of the subject.

The aim of the article is, first of all, to help French teachers to introduce clear and constructive measures to facilitate the learning process of correct French pronunciation of Ukrainian students. The research was focused on the groups of students who only start to learn French because the work with these focus groups demonstrates the list of phonetic difficulties that can arise through the study of the sound system and allows classifying them according to frequency.

The problem of the FL phonetics study is the matter of interest not only to teachers, but also to a number of scientists around the world. We agree that it deserves more attention as well as detailed research, as it aims to guide teachers in identifying the “sources” of errors and developing effective measures to correct them.

Based on personal observations during pedagogical activities as well as our own experience, we have not only established a list of phonological difficulties that arise during the study of FL, but also found out the reasons causing them. The typical mistakes found in the process of studying French phonetics were considered and analyzed. The most difficult to memorize and pronounce, in our opinion, were such letters and letter combinations as nasal vowels, diphthongs and triphthongs, semivowel, mute final consonants and aspirate “h” at the beginning of words. We have noted that the vast majority of errors in learning the sound system occur due to the lack of similar sounds in the native language or the first foreign language (English or German).

Key words: *foreign language (FL), French Language (F), French as the second foreign language (FSL (French)), French phonetics, mastery of phonological competence, elements of sound system.*